Megtiltja-e a Biblia, hogy a nők vezető tisztséget töltsenek be vagy vezető szolgálatot végezzenek a gyülekezetben?

Philip B. Payne · németre fordította: Hans-Jörg Ronsdorf és Gabi Singer · 2023. május · átdolgozva: 2026. október

Philip B. Payne © 2023 Payne Loving Trust

(Német fordítás: Hans-Jörg Ronsdorf és Gabi Singer, a szerző szíves engedélyével)

Ezt az előadást és a PowerPoint-bemutatót a www.pbpayne.com oldalon töltheti le (angol nyelven), a régi görög szövegek összes képével együtt, amelyeket itt csak részben közlünk.

Doktori tanulmányaim kezdetén a Cambridge-i Egyetemen egy előadó azt mondta: „Az Újszövetségben egyetlen igehely sem korlátozza a nők szolgálatát, ha eredeti összefüggésében helyesen értjük." Majdnem felálltam, és felkiáltottam: „**Ez nem igaz!**"

Ez az előadás az utolsó 50 év kutatási eredményeit foglalja össze, amelyek arra indítottak, hogy újragondoljam a nők vezető szerepével szembeni **négy fő ellenvetést**.

1. ellenvetés: A Biblia azt tanítja, hogy a férfi a fej.

Más szóval: csak a férfiak vállalják a vezetést a gyülekezetben és otthon. Ez az elképzelés az 1Kor 11,3 fordításán alapul: „**a férfi feje az asszonynak**". A németben (ahogyan más nyelvekben is) a „fej" (németül: Haupt) szó ma gyakran azt sejteti, hogy „tekintélye van valami fölött". Az összefüggés azonban azt mutatja, hogy Pál azt értette rajta: „**a férfi az asszony eredete**", és ezzel Ádámra utalt. A „fej" a „forrás" értelmében a 12. század óta megtalálható a görög szótárakban.[1]

A tekintély **nem** volt a „fej" szó elterjedt jelentése a görögben. A legátfogóbb görög szótár negyvenkilenc átvitt jelentést sorol fel ehhez a szóhoz. Egyik sem foglalja magában a tekintélyt.[2]

A világi ógörög nyelv szótárainak többsége egyetlen olyan példát sem hoz erre a szóra, amelyben tekintélyt jelentene. A **legkorábbi** előfordulás, amelyet egy világi görög szótárban a szó *tekintély* jelentésére találtam, a Kr. u. negyedik századból származik. A görög szótárak a *fej* szót *tekintély* jelentésben bizánci vagy középkori szóhasználatnak minősítik, vagyis jóval későbbinek annál, amikor Pál írt. Valószínűtlen tehát, hogy Pál a *fej* szóval *tekintélyt* akart kifejezni.

A héber Biblia Pál idejében elterjedt görög fordítása (a Szeptuaginta) megerősíti, hogy a *tekintély* **nem** volt e szó szokásos jelentése.[3] A testi fejre vonatkozó héber kifejezéseket szinte **mindig** ezzel a szóval fordítja, de szinte **soha**, amikor a „*fej*" „***vezetőt***" jelent.

180 olyan eset van, amikor a héber *fej* szó vezetőt jelent. E 180 eset közül **csak egyben** használja a görög Szeptuaginta egyértelműen a fej (kephale) szót a „vezető" metaforájaként. Az összes többi **állítólagos** esetet, amelyben a „*fej*" „vezetőt" jelent, Órigenész toldotta hozzá a 3. században. Az összefüggésből azonban kiderül, hogy ezek vagy mást jelentenek, mint „vezető", vagy „fejként"[4] fordítják őket, amit a görög olvasók inkább úgy érthettek, hogy „mint egy fej", és nem úgy, hogy „fej"[5].

Pál 12 *fej*-metaforája közül **egyik** sem kívánja meg a *tekintély* jelentést. **Tíz *forrást*** vagy eredetet akar kifejezni, a másik kettő pedig a ***csúcsot,*** a tetőpontot jelenti.[6]

A nők kizárása a gyülekezet vezetéséből összeegyeztethetetlen azzal, hogy a Biblia sokszor megerősíti a női vezetőket. Abból a tíz személyből, akit Pál a Római levél 16. fejezetében a szolgálatban álló munkatársként megnevez, hét nő, köztük Fébé, „a kenkhreai gyülekezet diakónusnője" és „sokak vezetője (görögül: prostatis)[7], nekem magamnak is", valamint Júnia, aki férjéhez hasonlóan „kiemelkedő volt az apostolok között".[8]

Összefoglalva elmondható: a világi görög szótárak, a görög Biblia, Pál szóhasználata és az, hogy Pál megerősíti a nőket a gyülekezet vezetésében, azt mutatják, hogy Pál a „fej" szón nem „tekintélyt" értett. A Biblia sehol sem tanítja a férfi főhatalmát vagy vezető szerepét a nővel való viszonyban.

2. ellenvetés: Az 1Tim 2,12 azt tanítja: „Nem engedem meg, hogy egy nő tanítson, vagy tekintélye legyen egy férfi fölött."

Aki ezt általános tilalomként fogja fel, figyelmen kívül hagyja, hogy az első Timóteus-levélben az **egyetlen** személyek, akiket a tévtanítók által félrevezetettként azonosít, nők, és hogy ez a levél egy sajátos **helyi** problémával[9] foglalkozik.

Ezenkívül ez a fordítás **négy** okból kétséges.

Először: az *authentein* görög szót, amelyet a régi NIV (New International Version) „tekintélye legyen" kifejezéssel fordít, a legjobb így fordítani: „**tekintélyt megragadni**". E szó **első** olyan előfordulása, amely egyértelműen „tekintélyt gyakorolni" jelentésű, csak **három évszázaddal** később jelenik meg.[10] Az Újszövetség a „tekintélyt gyakorolni" kifejezésére más szót használ. Pál idejében ez a szó jelenthette azt, hogy „dominálni", vagy – ami gyakoribb volt (21-szer) – azt, hogy „tekintélyt átvenni úgy, hogy az ember magához ragadja".

Ezért a King James-fordítás szövege pontosabb: „**tekintélyt magához ragadni**". Az Újszövetség standard szótára úgy határozza meg ezt a szót: „önálló tekintélyi helyzetet **elfoglalni**". A NIV 2011-es kiadása így **javította** fordítását: „**tekintélyt bitorolni**".

Másodszor: Pál a „tanítani" és a „tekintélyt megragadni" kifejezést összekötő oude („és nem") kötőszót jellemzően arra használja, hogy **egyetlen** gondolatot fejezzen ki.[11] Következésképpen **csak akkor** tiltja meg a nőknek a tanítást, ha ehhez magukhoz ragadják a tekintélyt. A vers nem korlátozza azokat a nőket, akiknek elismert tanítói felhatalmazásuk van, mint Priszcillát, aki ugyanabban a városban tanította Apollóst. Pál a második Timóteus-levélben köszönti őt.

Harmadszor: a „**nem engedem meg**" félrevezető fordítás, mert ez az ige a görögben rendszerint valami **időben korlátozottra**, **nem pedig tartósra** vonatkozik. Nyelvtani alakja **ritkán** fejez ki tartós tilalmat. Rendszerint olyan engedélyre vagy tilalomra vonatkozik, amely éppen érvényben van, és ezért így **kellene** fordítani: „**(Most) nem engedem meg**", ami inkább az efézusi válságra vonatkozik, mint egyetemes tilalomra.

Negyedszer: ha ez a vers **tartósan** megtiltja a nőknek a tanítást, akkor **ellentmond** a Biblia sok pozitív kijelentésének a nők tanításáról.

Isten nők által nyilatkoztatta ki az ihletett **Írás** kulcsfontosságú helyeit, köztük Mirjám és Débora énekét, Anna imádságát, Abigail próféciáját, Lemuel király anyjának *ihletett kijelentését*, Erzsébet áldását és Mária hálaénekét, a Magnificatot, **a Szentírás első keresztény magyarázatát.**[12]

Az 1Tim 2,12 tehát egy sajátos problémával foglalkozik, mégpedig az efézusi gyülekezet félrevezetett nőivel, akik hamis tanításokat terjesztenek. Ez a hely megtiltja az ottani gyülekezet nőinek, hogy magukhoz ragadják a tekintélyt, és egy férfit tanítsanak. Azok a nők, akik elismert tanítói tisztséggel tanítanak, mint Priszcilla, nem ragadnának magukhoz ilyen tekintélyt. Pál nem tiltja meg a nőknek mindenütt és minden időben, hogy tanítsanak, vagy hogy tekintélyük legyen a férfiak fölött.

3. ellenvetés: Nők nem lehetnek a helyi gyülekezetek presbiterei, felügyelői vagy lelkipásztorai, mert a Biblia csak férfiakat, soha nem nőket irányoz elő a helyi gyülekezetek vezetésére.

Valójában az Újszövetség **Krisztuson kívül senkit** sem nevez meg név szerint, sem férfit, sem nőt, **felügyelőként** vagy **lelkipásztorként.**

Amikor Jánost „presbiternek", Pétert pedig „presbitertársnak" nevezik, ez nem egy meghatározott helyi gyülekezetre vonatkozik, hanem talán arra, hogy **apostoli szemtanúkként** az egész, illetve az egész világra kiterjedő egyház presbiterei voltak.

A Bibliában **csak** egyetlen személy kap egy **helyi gyülekezet** vezetésére vonatkozó konkrét címet: „Fébé, a kenkhreai gyülekezet diakónusnője". „Gyakorlatilag **biztos**, hogy Fébét az ottani gyülekezet »egy (vagy esetleg »a«) diakónusnőjeként« említi."[13]

Pál minden hívőt arra bátorít, hogy felügyelővé vagy presbiterré legyen, amikor így szól: „Igaz ez a beszéd: ha **valaki** felügyelői tisztségre vágyik, szép munkára vágyik."[14]

A Tit 1 presbiterekre vonatkozó feltételeinek alanya szintén a **„bárki".** A görög eredetiben egyik listában sincs egyetlen hímnemű „ő", „őt" vagy „övé" (németül: „er", „ihn", „sein") sem, sem **bármilyen más** (nyelvtani) megszorítás a férfiakra, ellentétben a legtöbb angol vagy német fordítással.

Egyesek úgy vélik, hogy az **„egy feleségű férfi"** feltétel kizárja a nőket, de még a patriarchátus, illetve a komplementarizmus vezető képviselői, Douglas Moo és Thomas Schreiner is elismerik, hogy ez **nem** zárja ki a nőket.[15] Sírfeliratok mutatják, hogy az „egy feleségű férfi" a házastársi hűséget kifejező **szólás** volt.[16] Helytelen egy szólás egyetlen szavát **önálló** követelményként kezelni.[17] Mivel Fébé diakónusnő volt, és a **nőkre** vonatkozó feltételek a **diakónusokra** vonatkozó feltételek között szerepelnek az 1Tim 3,11-ben, az „egy feleségű férfi" a következő versben természetesen **nem** zárhatja ki a nőket.

Még a patriarchátus negyedik századi képviselője, Aranyszájú János is azt írta: „Az »egy feleségű férfiak« a diakónusnőkre is vonatkozik."[18] Megértette, hogy a görög hímnemű alakok **nem** zárják ki a nőket. Az Újszövetségben 7500 és 8000 között van azoknak a hímnemű alakoknak a száma, amelyek nőket vagy szükségképpen magukban foglalnak, vagy magukban foglalhatnak – nagyjából egy ilyen nyelvtani alak versenként.[19] Ahogyan Gordon Hugenberger kimutatta, szokásos, hogy a férfiakkal szemben támasztott bibliai követelmények a **nőkre** is vonatkoznak.[20]

4. ellenvetés: Pál háromszor is megparancsolja: „Az asszonyok hallgassanak a gyülekezetekben" (1Kor 14,34–35).

Bár a Korán korai kéziratai jelentős szövegváltozatokat tartalmaznak, az iszlám széles körben azt tanította, hogy a Korán szövege soha nem változott. Ezzel szemben az egyház Órigenész kora óta mindig elismerte, hogy a kéziratokban szövegváltozatok vannak. A bibliai tévedhetetlenségről szóló chicagói nyi-

latkozat X. cikkelye megerősíti, hogy „a Szentírás másolatai és fordításai annyiban Isten Igéje, amennyiben az eredetit hűen adják vissza”. A szövegkritika tudományos alapelvei lehetővé teszik, hogy az Újszövetség eredeti szövegét figyelemre méltó pontossággal állítsuk helyre a fennmaradt kéziratok ezreiből. Márk legkorábbi kéziratai nem tartalmazzák a hosszú befejezést (Mk 16,9–20), és meggyőző bizonyítékok vannak arra, hogy nem volt benne Márk eredeti szövegében. A hosszú befejezés a 18. versben azt biztosítja a hívőknek, hogy „kígyókat vesznek fel a kezükkel; és ha valami halálos mérget isznak, nem árt nekik”. Mivel ez nem állt az eredeti szövegben, nem ez Isten mérvadó üzenete az egyház számára. Hasonló módon az 1Kor 14,34–35-nek is **csak akkor** volna tekintélye, ha Pál eredeti levelében állna.

A kéziratokból adódó **hét** ok és a versek szavaiból adódó **kilenc** ok meggyőz engem és sok mást arról, hogy ezek a versek nem álltak Pál eredeti levelében, hanem később toldották hozzá őket. Most csak hármat foglalok össze.

Először: e versek nyilvánvaló jelentése ellentmond annak, amit ez a fejezet mond, hogy **„mindenki”** taníthat és prófétálhat, és a 11,5 megállapításának, hogy a nők prófétálnak.

Másodszor: Pál leveleinek kéziratiban nincs más olyan szövegrész, amely megközelítőleg ilyen hosszú volna, és amely (különböző kéziratokban) két különböző, egymástól ilyen távoli helyen állna anélkül, hogy erre nyilvánvaló ok volna.

Harmadszor: a legrégebbi Biblia ezeket a verseket későbbi, nem eredeti betoldásként jelöli meg.[21]

Most kifejtem ezeket a pontokat.

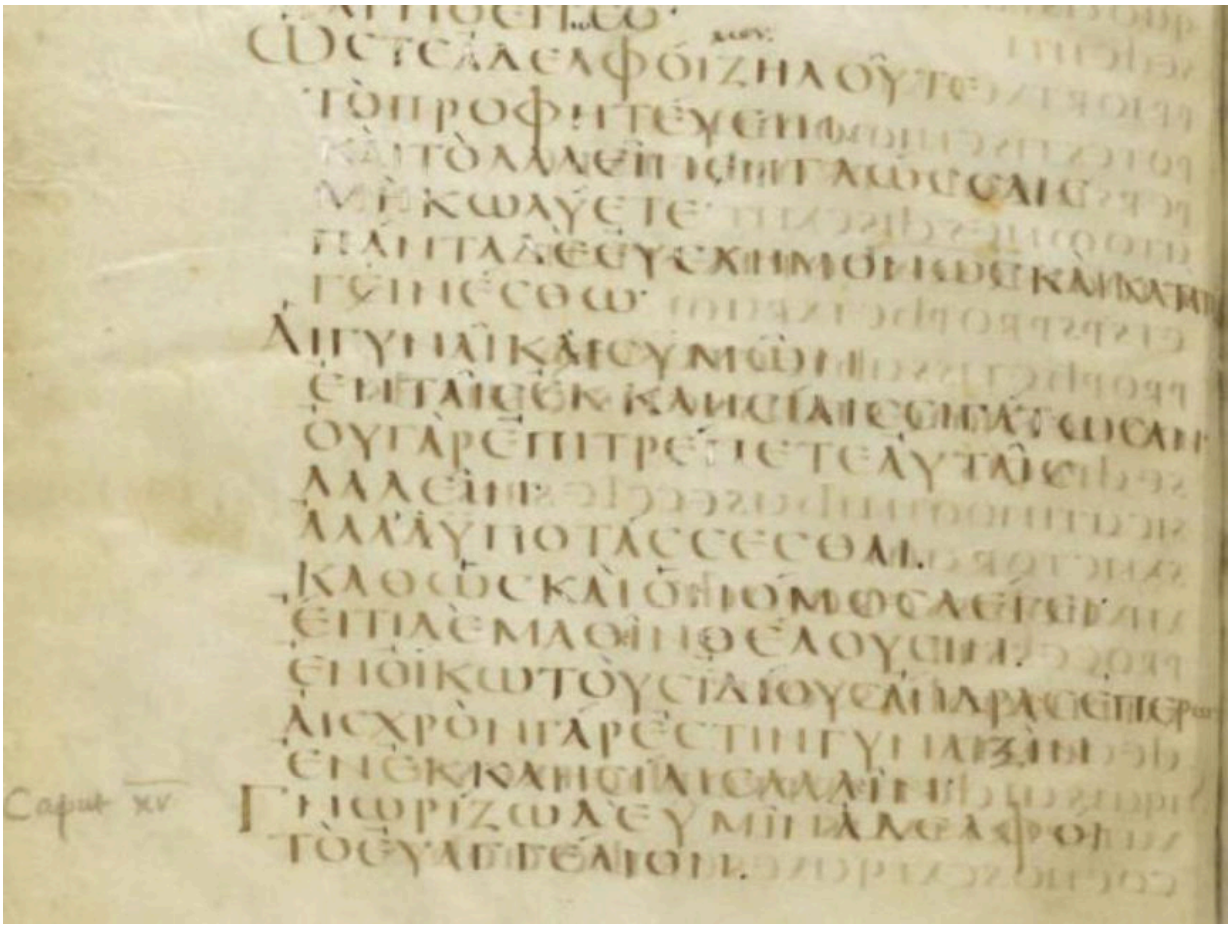
Először: ezek a versek ellentmondanak ennek a fejezetnek sok más kijelentésének.

Hogy elkerüljék az ellentmondásokat, sokan azt mondják, hogy Pál **csak** a *zavaró fecsegést* hallgattatja el, vagy – ahogyan először 1962-ben javasolták[22] – ***csak*** a próféciák *megítélését*. Ezek a magyarázatok azonban nem illenek a hallgatásra vonatkozó korlátlan követelményhez, amely ebben a szakaszban háromszor, nyomatékosan ismétlődik. Ha a 34. vers csak a próféciák megítélését tiltja meg, akkor a 34. vers olyan beszédet is **megenged**, amelyet a 35. vers **megtilt.** Végül is az, hogy valaki tanulni vágyásból kérdéseket tesz fel, egészen más, mint a próféciák megítélése, és ritkán zavaró. Ezek az értelmezések oda vezetnek, hogy Pál ellentmondana annak, amit éppen leírt.

Másodszor: ezek a versek minden „nyugati” görög kéziratban a 40. vers után következnek, a legtöbb más kéziratban azonban a 33. vers után.

Itt látható a híres „nyugati” D-kódex a 6. századból. A kép első teljes bekezdése a 14. fejezet vége. A következő bekezdés a 34–35. vers. Az utolsó szakasszal kezdődik a 15. fejezet.

„Nyugati” Codex D (06) Claromontanus

Képforrás: Bibliothèque nationale de France

Az a két különböző hely, ahol a 34–35. vers áll, azt sejteti, hogy valaki a lapszélre írta őket, és későbbi másolók vagy a 33., vagy a 40. vers után illesztették be őket. Hadd magyarázzam ezt meg:

A Szentírás **eredeti** szövegének megállapításában az **alapvető** elv ez: „Az a szöveg, amely a legjobban megmagyarázza az **összes** többi szöveg keletkezését, a legnagyobb valószínűséggel az eredeti szöveg."

Pál egyetlen levelének egyetlen kézirata sem helyez át **semmilyen** nagy szövegtömböt felismerhető ok nélkül **megközelítőleg** ilyen messzire, és a korai idők egyetlen olvasója sem kifogásolta e szöveg helyét.[23] Az viszont **szokásos** volt, hogy az írnokok a lapszélen álló szöveget **bemásolták** a főszövegbe.

A negyedik századi Codex Vaticanus például 20 olyan helyet tartalmaz, ahol Máté szövegének lapszélén régi szöveg áll. 3 kivételével mindegyik szerepel gyakorlatilag az összes későbbi kézirat főszövegében.

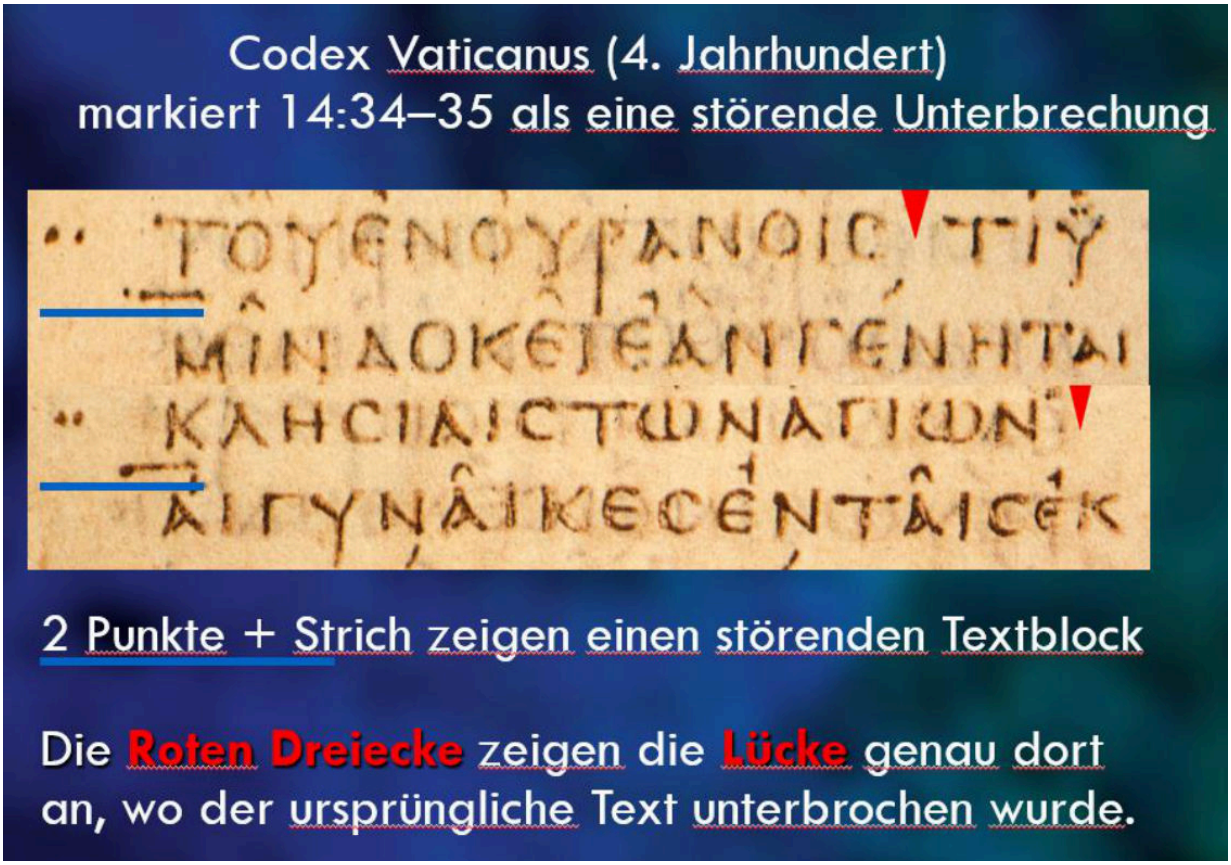
A görögök szilárdan hittek abban, hogy a nőknek csendben kell maradniuk a nyilvános összejöveteleken.[24] Így aligha meglepő, hogy egy olvasó valamikor **Kr. u. 200 előtt** hozzáírta a lapszélhez azt az „ismert vagy elterjedt bölcsességet", amelyet ezek a versek kifejeznek.

Az **egyetlen** magyarázat arra a két helyre, ahol ezek a versek állnak, amely illik az írnokok ismert szokásaihoz, az, hogy valaki először egy kézirat lapszélére írta ezt a két verset, és későbbi másolók vagy a 33., vagy a 40. vers után illesztették be őket.

A józan ész azt kívánja, hogy valami **szokásos** – a lapszéli szöveg beillesztése a főszövegbe – valószínűbb legyen, mint valami olyan **rendkívüli**, amelyre nem ismerünk más esetet – ennyi szöveg áthelyezése ilyen messzire nyilvánvaló ok nélkül.[25]

Harmadszor: legrégebbi Bibliánk, a pontosságáért széles körben dicsért Codex Vaticanus, ezeket a verseket, amelyek elhallgattatják a nőket az egyházban, **nem eredeti, hamis** megszakításként jelöli meg.

A lenti képen a piros háromszög azt a helyet jelöli, ahol az eredeti szöveget megszakították az 1Kor 14,34–35-ben.

A Codex Vaticanusban 15 helyen két pont és egy vonás egy **réssel** együtt pontosan jelzi, hol szakították meg az eredeti szöveget.

Más kéziratokban mind a **15 helyen** legalább **négy** szóból álló megszakítások maradtak fenn. Ilyen hosszú megszakítások átlagosan csak egyszer fordulnak elő a Vaticanus szövegének 83,5 sorában.

Ha ezeknek a jeleknek **semmi** közük **nem volna** a hamis megszakításokhoz, és 100 billió **éven** át minden másodpercben megszakítás nélkül kiválasztanánk 15 véletlenszerű Vaticanus-sort, annak valószínűsége, hogy mind a 15 sor **akár csak egyszer is** egybeesik egy négy vagy több szóból álló megszakítással, kisebb volna, mint egy a kétezerhez.[26]

Ráadásul ezek a hosszú megszakítások nem csak valahol ezekben a sorokban fordulnak elő, hanem pontosan **egy résnél, mind a 15** két pont plusz vonás jelnél, amelyet az eredeti írnokok tettek.

Ez az írnok háromszor kijelentette Ézsaiás könyvében, hogy a vízszintes vonások betoldott szöveget jelölnek, és mindhárom esetben, éppúgy, mint a 15 újszövetségi esetben, **rést** hagyott a szövegben, pontosan ott, ahol a betoldott szöveg megszakítja az eredeti szöveget. **Csak** az eredeti írnok hagyhatott rést a szövegben.

Ennek az írnoknak az a megítélése, hogy az „asszonyok hallgassanak” hamis szöveg, két okból nem söpörhető le.

Először: a görög Újszövetség mindkét standard kiadása egyetért ezzel az írnokkal abban, hogy azok a szövegtömbök, amelyeket az **összes többi** két pont plusz vonás jelnél toldottak be, nem eredeti betoldások.

Másodszor: a kéziratok sokfélesége, amelyek ezeket a betoldásokat tartalmazzák, azt mutatja, hogy ez az írnok a Vaticanus előtti időből **sokkal több** újszövetségi szöveghez fért hozzá, mint amennyi ma a birtokunkban van.

Igaz ugyanakkor, hogy a 34–35. vers valahol (vagyis a 33. vagy a 40. vers után) minden fennmaradt kéziratban előfordul, ami rendkívül korai beillesztést feltételez. De nemcsak a Vaticanus jelöli meg nem eredetiként. Victor püspök a Codex Fuldensis alsó lapszélére egy javított szöveget íratott, amely kihagyja ezeket a verseket, és a nem nyugati 88-as kézirat (MS 88) a 33. vers után kihagyja őket, a 40. vers után viszont beilleszti őket olyan jelekkel, amelyek azt mutatják, hogy a 33. vers után kellene következniük. Mivel ezek a versek Victor 1Kor-szövegtanújában nem fordulnak elő, nem igaz Dan Wallace állítása, hogy „ezek a versek az 1Kor minden szövegtanújában előfordulnak" (https://bible.org/article/textual-problem-1-corinthians-1434-35). A szövegkutatók ugyanazon kéziraton belül is különböző kézirati jelzéseket rendelnek a különböző szövegekhez. A 14,34–35 nem fordul elő minden olyan szövegben, amelyet ezek a különálló kézirati jelzések megkülönböztetnek. **Nem igaz, hogy a 14,34–35 szövegét minden kézirat „alátámasztja".**

Hamis előfeltevése alapján Wallace azt veti ellen, hogy „ezeknek a verseknek a hagyományozás legkorábbi szakaszában kellett becsúszniuk a szövegbe ... az eredeti dokumentumba". Hogy ilyesmi lehetséges, azt az „alárendelni" ige **gyors és általános** bekerülése mutatja az Ef 5,22-be[27]: még ha e 34–35. verseket csak jóval később, a második század folyamán toldották is be, könnyen megmagyarázható volna, miért állnak valahol minden fennmaradt kéziratban.

Sok vezető szövegkutató arra a következtetésre jut, hogy ezeket a verseket nem Pál írta.[28] David Bentley Hart új görögkeleti fordítása „szinte biztosan nem eredetinek" tekinti és elutasítja ezeket a verseket. A Német Bibliatársulat új Bibliája szerint ezek a versek „ellentmondanak annak, amit Pál a 11. fejezetben mond", és „valószínűleg későbbi betoldás". („BasisBibel (német bibliafordítás); idézet: 14,34: A 34–35. vers ellentmond annak, amit Pál az 1Kor 11,2–16-ban a nők gyülekezeti szerepéről mond. Itt valószínűleg későbbi betoldásról van szó.")

Foglaljuk össze még egyszer, mit tanít valójában a Biblia erről a négy ellenvetésről:

1. A férfiak és a nők **együtt** vezessenek.
2. A nők **taníthatnak** a gyülekezetben.
3. Pál **minden** hívőt arra bátorít, hogy a **felügyelői** tisztségre törekedjen.
4. A Biblia arra bátorítja a nőket, hogy **szóljanak** a gyülekezetben, sőt prófétáljanak is.

Ennek a négy oknak a pontos vizsgálata, amelyekről azt **gondoltam**, hogy a tekintélyt a férfiakra korlátozzák, azt mutatja, hogy a Biblia ehelyett azt tanítja: a nők és a férfiak egyformán szabadok arra, hogy úgy vezessenek, ahogyan Isten megajándékozza és vezeti őket.

Annak a négy ellenvetésnek, amely kifogásolja, hogy a nőket bevonják a vezetésbe, nem csak az a problémája, hogy a szövegek közül, amelyekre hivatkoznak, valójában egyik sem igazolja ezt. Döntő

problémájuk az, hogy a Biblia oly sok **alapelve közvetlenül ellentmond** nekik, köztük Pálnak a következő teológiai alapelvei, amelyek szerint a férfi és a nő **egyenrangú**:

Mindketten egyformán **Isten képére** teremtettek.

Mindketten egyformán arra rendeltettek, hogy **uralkodjanak** a földön.

Mindketten részesültek a **teremtési áldásban**.

Mindketten megkapták a **teremtési megbízatást**.

Mindketten egyenjogúak **Krisztusban**.

A **kölcsönös** alárendelődés a **gyülekezetben** feltételezi a férfi és a nő egyenlőségét, éppúgy, mint a **kölcsönös** alárendelődés a **házasságban,**

Krisztus testének **egysége,**

minden hívő papsága,

a Krisztusban való **szabadság,**

az **új teremtés,** amely már elkezdődött.

A Lélek **minden** hívőt megajándékoz a szolgálatra.

A gyülekezeti vezetés **szolgálat** jellege a férfiakra és a nőkre **egyformán** érvényes.

Pál azt a következtetését, hogy a férfiak és a nők hogyan vezessék az istentiszteletet imádságban és prófétálásban, az 1Kor 11,11-ben azzal a szóval vezeti be, amelyet újra meg újra arra használ, hogy egy vitát lezárjon, és kiemelje azt, ami **fontos**.[29] „Mindazáltal sem a nő nincs a férfi nélkül, sem a férfi a nő nélkül az Úrban.” A Gal 3,28 hasonlóképpen így szól: „Nincs … férfi és nő; mert ti mindnyájan egy vagytok Krisztus Jézusban.”

Pál szóhasználata és a párhuzamos helyek arra engednek következtetni, hogy ez a gyülekezetet írja le. Pál éppen megfeddte Pétert, amiért visszahúzódott a nem zsidókkal való asztalközösségtől, mert ez ellentmondott az evangéliumnak. Minden nőt kizárni a gyülekezet vezetéséből bizonyára még inkább ellentmond az evangéliumnak és a Krisztusban való egységünknek.

Jegyzetek

1. LSJ9 801; D. Dhimitrakou, Μεγα Λεξικον Ολης της Ελληνικης Γλωσσης (9 vols.; Athens: Oikos Dhimitrakou, 1933–1950) 5:3880 [using the OdysseaUBSU font from LaserGreek in Unicode linguistsoftware.com)].
2. Moulton és Milligan, Friedrich Preisigke, Pierre Chantraine, S. C. Woodhouse, E. A. Barber, R. Renehan és P. G. W. Glare LSJ-kiegészítései, valamint az a tizenhárom további lexikon, amelyet Richard S. Cervin felsorol: „Does Kephalē mean »Source„ or ”Authority Over« in Greek Literature? A Rebuttal”, Trinity Journal 10 NS (1989) 85-112, 86-87.
3. A héber iratok legjobban tanúsított görög változatára vonatkozik, ahogyan az a Szeptuaginta (más néven LXX) Rahlfs-féle és göttingeni kiadásaiban található. Angol Bibliáink ezek többségét „fejnek” fordítják, pl. a NASB 116-szor és az ASV 115-ször, mert a „leader” (vezető) az angolban a „fej” (head) elterjedt jelentése.
4. eis kephalēn
5. Például a Bír 11,11-ben a „fejként” után álló „uralkodóként fölöttük” kiegészítés olyan jelentést ad a „fejként” kifejezésnek, amely a görög olvasók számára különben nem lett volna világos.
6. „a fej (κεφαλή), amelyből ἐξ οὗ az egész test ... növekszik” a Kol 2,19-ben; Ef 4,15–16. A Kol 1,18 így magyarázza: „Ő a feje [αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλή] a testnek, a gyülekezetnek, ὅς ἐστιν ἡ ἀρχή, aki »a test életének forrása [»eredete« (NEB)]«” (TEV/GNT). 1,16–17: „mert Őbenne teremtetett minden ... minden Általa teremtetett ... és minden Őbenne áll fenn” ...

„keresztjének vére által” (1,20) Krisztus „megbékéltetett titeket test szerinti testében a halál által” (1,22). 1Kor 11,3abc, 4b, 5b. Figyeljük meg a térbeli utalásokat az Ef 1,20–22-ben: „a mennyei helyeken, magasan fölötte ... alatt ... adta Őt, a mindenek fölött legfelsőbbet, a gyülekezetnek [τῇ ἐκκλησίᾳ].” Kol 2,9–10: „Mert Őbenne [Krisztusban] lakozik az istenség egész teljessége testileg, és ti az élet teljességére jutottatok Őbenne, aki minden uralkodó hatalom koronája.”

7. Az Újszövetség minden rokon szava vezetésre vonatkozik; vö. Philip B. Payne, „What About Headship? From Hierarchy to Equality”, in Mutual by Design: A Better Model of Christian Marriage (szerk. E. Beyer; Minneapolis, MN: CBE 2017) 150-152.
8. Vö. különösen Eldon J. Epp, *Junia: The First Woman Apostle* (Minneapolis: Fortress, 2005) 110–21 és Richard Bauckham, *Gospel Women: Studies of the Named Women in the Gospels* (Grand Rapids: Eerdmans, 2002) 165–186.
9. Ez megmagyarázza, miért tiltotta meg Pál kifejezetten az efézusi nőknek, hogy magukhoz ragadják a tekintélyt egy férfi tanítására, és miért tartalmaz ez a szakasz egy felszólítást: „Az asszonyok tanuljanak” (1Tim 2,11).
10. Kr. u. 370 körül, Nagy Szent Vazul, Levelek 69, 45. sor: „Ő [Róma püspöke] maga is gyakorolhatja a teljes tekintélyt [αὐθεντῆσαι] ebben az ügyben, ha olyan férfiakat választ ki, akik képesek elviselni egy utazás fáradalmait.” Roy J. Deferrari, St. Basilius 2:40-43 (LCL).
11. Philip B. Payne, „1. Tim 2.12 and the Use of οὐδέ to Combine Two Elements to Express a Single Idea”, NTS 54 (2008): 235-53 megvizsgálja, hogyan használja Pál az οὐδέ szót minden előfordulásában. Philip B. Payne, „Οὐδέ [oude] Combining Two Elements to Convey a Single Idea and 1 Timothy 2:12”, in Missing Voices: Broadening the Discussion on Men, Women, and Ministry, ed. Hilary Ritchie (Minneapolis: CBE International, 2014), 24-34, válaszol az ellenvetésekre, és bemutatja az οὐδέ e használatát a görög irodalomban.
12. 2Móz 15,21; Bír 5,2–31; 1Sám 2,1–10; 25,24–31; Péld 31 (31,1: „ihletett mondás, amelyre anyja tanította”, NIV) és Lk 1,25.42–45.46–55.
13. C. E. B. Cranfield, *The Epistle to the Romans* (ICC; Edinburgh: T&T Clark, 1979) 2:781.
14. 1Tim 3,1. Ez minden hívőt arra bátorít, hogy a felügyelői tisztségre törekedjen.
15. Douglas J. Moo, “The Interpretation of 1Timothy 2:11–15: A Rejoinder,” *Trinity Journal* 2 NS (1981) 198–222, at 211; Thomas R. Schreiner, “Philip Payne on Familiar Ground: A Review of Philip B. Payne, *Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul’s Letters*” *JBMW* (Spring 2010) 33–46, at 35.
16. A sírfeliratokból kiderül, hogy ez a szólás hűséget fejez ki.
17. Ezért minden olyan állítás, amely szerint a szólás egyetlen szava külön követelményként is működik, visszaél a szólással, és kettős jelentést kíván meg. Helytelen egy idiomatikus kifejezés egyetlen szavát kiemelni, és ezt a szót külön követelményként értelmezni.
18. Aranyszájú János ezt írta: „Egyesek azt gondolták, hogy a 11. vers általában a nőkről szól, de ez nem így van, mert miért vezetne be valamit a nőkről, ami megszakítja a témáját? Azokról beszél, akiknek diakónusnői rangjuk van.” NPNF1 13:763; NPNF1 13:116.
19. Tim Friberg, a The Analytical Greek New Testament társszerzője, ezeket a számokat az egész görög Újszövetség kétszeri végigszámolása alapján állapította meg.
20. G. H. Hugenberger, „Women in Church Office: Hermeneutics or Exegesis? A Survey of Approaches to 1 Timothy 2:8-15” JETS 35/3 (1992) 341-60, itt: 360. o., 78. jegyz.: „A férfias jellegű szóhasználattal élő normákat általában úgy kell értelmezni, hogy mindkét nemet magukban foglalják.”
21. Codex Vaticanus B, amelyet széles körben az Újszövetség legmegbízhatóbb görög kéziratának tartanak.
22. W. Klein, “The Church and the Prophets,” *ATR* 44 (1962) 8.
23. Ulrich Schmid, „Conceptualizing »Scribal« Performances: Reader’s Notes”, in The Textual History of the Greek New Testament: Changing Views in Contemporary Research, ed. Klaus Wachtel and Michael Holmes (Atlanta: SBL, 2011), 49-64, itt: 62, 50, 58: „Az olvasók ... úgy reagáltak arra, amit olvastak, hogy megjegyzéseket írtak a lapszélre. . . . E jegyzetek közül néhányat az írnokok bemásolhattak a szövegbe, akiknek egy ilyen »felékesített« [kéziratot] kellett lemásolniuk. . . . Úgy tűnik, az írnokok hajlama, legalábbis a régiek szemszögéből, abban állt, hogy a lapszéli megjegyzéseket felvették a főszövegbe.”
24. Pl. Plutarkhosz, Arisztophanész, Arisztotelész, Szophoklész, Démokritosz, Aelius Aristides és sok rabbi.
25. Ezt nevezik „átírási valószínűségnek”. Ez egyedülálló eset. Az a fő ok, amiért lapszéli szövegnek ismerjük el, nem ássa alá egyetlen más szöveg megbízhatóságát sem.
26. Ha a vonásoknak és a pontoknak semmi közük a betoldásokhoz, annak valószínűsége, hogy ez mind a 15 sorban valahol megtörténik, egy a $83{,}5^{15}$-höz. Ez kevesebb, mint egy a $6{,}6880134 \times 10^{28}$-hoz ($10^{28}$ = 100 billiószor 100 billió). Egy évben 31 536 000 másodperc van.

27. Ahogyan gyakorlatilag minden görög kiadás mutatja, az Ef 5,22 legkorábbi kéziratiban nincs „alárendelni” ige. Jeromos kommentárja szerint a görög kéziratokban a 22. versben soha nem ismétlődik meg a 21. vers „alárendelni” igéje. Az UBS-szöveg szerint „szinte biztos”, hogy az „alárendelni” igét később toldották be. Az első kézirat, amelyben a 22. versben valahol az „alárendelni” ige valamilyen alakja előfordul, a Codex Sinaiticus, Kr. u. 360 körül készült. Ezt követően azonban minden fennmaradt kézirat tartalmazza az „alárendelni” igét. Mivel egyetlen későbbi kézirat sem hagyta el az „alárendelni” igét, nem hihető, hogy az „alárendelni” igét minden legkorábbi kéziratból eltávolították volna. Pál ugyanis ezt írta: „Rendeljétek alá magatokat egymásnak Krisztus iránti tiszteletből, ti asszonyok a saját férjeteknek ...”. Következésképpen a feleség alárendelődése igéje tekintetében az „egymásnak alárendelni” kifejezéstől függ. A kölcsönös névmás kölcsönös alárendelődést kíván meg. Nem vonatkozhat tehát egy feljebbvalónak való alárendelődésre. Az „alárendelni” itt inkább ezt jelenti: „alárendelődés az önkéntes, szeretetből fakadó engedékenység értelmében”, BDAG 1042. A Kol 3,18 szerint a feleség „abban, ami illik az Úrban” rendelje alá magát. Az ok, amelyet a Biblia a feleség alárendelődésére megnevez, nem egy Isten által rendelt nemi hierarchia, hanem az, hogy „ne káromolják az Isten Igéjét” [Tit 2,5]: hogy úgy viselkedjenek, hogy ne sértsék a kulturális normákat. Vö. „hogy ha némely férfiak nem engedelmeskednek is az Igének, asszonyaik magaviselete szó nélkül megnyerje őket ... A férjek hasonlóképpen rendeljék alá magukat [saját feleségüknek], éljenek bölcs kapcsolatban egymással, ismerjék el őket mint gyengébb női [BDAG 208, gynaikeios, »női«] értékes edényt, és adjátok meg nekik azt a tisztességet, amelyet mint az élet kegyelmi ajándékának társörökösei megérdemelnek, hogy imádságaitok akadályba ne ütközzenek” [1Pt 3,1.7].
28. Philip B. Payne, Man and Woman, One in Christ (Grand Rapids, MI: Zondervan, 2009) 226-227 ötvenöt tanulmányt sorol fel, amelyek erre a következtetésre jutnak. Közéjük tartozik a legelismertebb evangéliumi szövegkutató, Gordon Fee, és nemrégiben Richard Fellows. A vezető római katolikus tudós, Joseph Fitzmyer megállapította, hogy „a mai írásmagyarázók **többsége**” arra a következtetésre jut, hogy későbbi kiegészítésről van szó. Kim Haines-Eitzen szövegkutató megállapítja, hogy ezt „ma szinte minden tudós” mondja.
29. BDAG 826, „egy vitát lezárni és a lényeget kiemelni”; A. T. Robertson, A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research (Nashville, TN: Broadman Press, 1934), 1187, Blassra hivatkozva, „to single out the main point.” BDF§449 (234. o.) „Pálnál, hogy egy vitát lezárjon és a lényeget kiemelje.”